

Gezamenlijke Kerstnachtdienst van NAS en Pauluskerk, 24 december 2018, 19.30 uur, Pauluskerk

lezing Oude Testament: psalm 45, gezongen

lezing Nieuwe Testament: Lucas 2: 1 - 20

meditatie

Lieve mensen, gemeente van Onze Heer Jezus Christus,

Hoe kijk ik naar een ander ? Daarover op deze Kerstavond van het jaar 2018. Hoe kijk ik eigenlijk naar een ander ? Vorige week donderdag riep burgemeester Aboutaleb in de Rotterdamse raad op te stoppen met het beboeten van dakloze mensen. Zo'n boete kan je zomaar krijgen. Lig of slaap je op een bankje in het park of op straat, dan kan je dat zomaar een boete opleveren, van 90,- euro of meer. Als je die boete niet betaalt - en een dakloos iemand kan zo'n boete meestal niet betalen -, loop je al gauw de kans, dat die na een jaar of wat is opgelopen tot iets van 1500,-, 2000,- euro of meer. Zo hebben we dat met elkaar bedacht.

Ik ben blij met het pleidooi van de burgemeester. Omdat hij daar aan iets raakt, dat deel is van een veel groter probleem, volgens mij. Waarom eigenlijk straffen wij mensen die in een kwetsbare positie verkeren ? Als zij iets doen dat - inderdaad volgens de regels - niet mag ? Waarom zeggen we niet met elkaar: mensen die dakloos zijn en dus in een kwetsbare positie verkeren gaan we helpen. Straffen maakt het alleen maar erger. Het is toch idioot om iemand die geen bed heeft te straffen, als hij of zij daarvoor iets anders gebruikt. Een mens moet toch ergens slapen.

Volgens mij heeft dat alles te maken met de manier waarop ik naar een ander kijk. De manier waaarop wij met z'n allen naar elkaar kijken, ook naar de mensen die op straat zijn. Wij mensen hebben beelden van elkaar. Die beelden zijn in ons actief, vaak op de achtergrond. Zoals er in onze mobiele telefoons vaak allerlei schermpjes actief zijn, op de achtergrond, zonder dat je het weet. Je ziet ze niet, maar ze zijn er wel. En ze oefenen invloed op ons uit, bewust of niet bewust. Die beelden over elkaar zijn vaak heel bepalend voor de manier waarop wij naar elkaar kijken en met elkaar omgaan. Ze sturen ons gedrag tot en met de manier waarop wij onze samenleving inrichten en dus ook de wetten en regels die wij voor elkaar maken. Het maakt nogal wat uit hoe wij naar een ander kijk. Heb je een pessimistisch mensbeeld, bijvoorbeeld, en zie je elk mens als voortdurend geneigd tot alle kwaad ? Of heb ik juist een optimistisch beeld en zie ik mensen als van nature goed ? In het eerste geval zie ik een dakloze slapend

op een bankje als iemand die niet deugt, omdat hij de regels overtreedt. Als je zó kijkt, is straffen logisch. In het tweede geval zie ik iemand die doodmoe is en geen huis heeft en dat bankje gebruikt als bed. Als je zó kijkt, is straffen bepaald niet logisch. Helpen, dat ligt dan veel meer voor de hand. Ander voorbeeld. Als je een meritocratisch mensbeeld hebt, vind je dat iemand er pas toe doet, als hij fatsoenlijke prestaties levert en bijdraagt aan de samenleving. Als je minder voorwaardelijk kijkt, vind je dat iemand er toe doet so wie so. Gewoon, omdat hij mens is. Of hij iets nuttigs uitspookt, dat doet er niet toe of minder. In het eerste geval, zie ik een dakloze op een bankje als een nutteloze uitvreter, die de ellende aan zichzelf te danken heeft en aan het werk moet, gedwongen of niet. In het tweede geval zie ik een dakloze op een bankje als iemand die recht heeft om daar te liggen, ook al zou ik dat misschien zelf nooit doen. Het maakt dus heel veel uit hoe ik naar een ander kijk, hoe ik iemand zie. Dat beeld kan doorslaggevend zijn voor heel mijn doen en laten, thuis, op mijn werk, in de samenleving. Of welke politieke partij ik kies bijvoorbeeld ? Als ik mag kiezen, tenminste. Want veel mensen in de Pauluskerk mogen dat helemaal niet.

Het verhaal uit Lucas, dat wij daarnet hoorden, gaat ook over mensbeelden. Je zou het op het eerste gehoor misschien niet zeggen, maar juist die beelden vormen de kern van verhaal. Hoe kijk ik eigenlijk naar mijzelf ? En dus ook naar een ander ? Welk beeld van mijzelf en van een ander staat mij eigenlijk voor ogen, als het om mijn leven en mijn idealen gaat ? Om die vraag draait het in dat wonderlijke Kerstverhaal van Lucas.

Lucas zet in het verhaal de beelden van wie wij mensen kunnen zijn stevig neer. Het zijn er twee. Het eerste is het beeld van keizer Augustus, de machtigste man van het Romeinse Rijk. Hij heeft op een knop gedrukt en in het gebied van Syrië komen de mensen in beweging. Of ze daartoe in staat zijn of niet. Die vraag wordt aan Jozef en Maria niet gesteld, of je nu in verwachting bent of niet. Het moet. De keizer heeft gesproken. Die inschrijving, waartoe elk "huis" wordt verplicht, stelt de keizer in staat nieuwe, zwaardere belastingen te heffen. Onder meer om het leger te betalen, dat met harde hand optreedt overal in het rijk om de orde te bewaren. Vooral de orde, waarbij de keizer en zijn entourage belang hebben. De keizer heeft die inschrijving nog maar nauwelijks bevolen of het verzet daartegen in Galilea door de zogenaamde "Zeloten" komt op gang. Dat is het ene beeld, dat van de Keizer. Machtig, krachtig, man, goddelijk, in ieder geval aanbeden als god. Zijn wil is wet. Het belang van de overheid, lees dat van de

keizer, geldt onverkort. Of de mensen daarmee gediend zijn, is vers 2. Of 3. Of 4. En op een kind meer of minder wordt ook niet gelet. Onwillekeurig moet je denken aan het verzet van de gele hesjes tegen de Franse overheid en Macron, de Franse keizer van nu. Niks nieuws onder de zon. Het tweede beeld is totaal anders. Nieuw leven, fris, roze, een pasgeboren baby. Niets machtigs aan, kwetsbaar, door en door menselijk, geboren tussen de poep en pies van dieren, onder heel andere omstandigheden dan die van kinderen geboren in het keizerlijk paleis in Rome. Het wonderlijke is, dat die keizer en die baby ook iets gemeen hebben, volgens Lucas. Van de keizer zegt Lucas het niet. Van die baby uitdrukkelijk wel. Heer en Redder wordt de keizer genoemd. Dat waren zijn goddelijke bijnamen. Van hem en zijn doen en laten hing heel het heil der natie af. Dat was het beeld. Van die baby zegt Lucas het wel. Uitdrukkelijk. "Geboren heden in de stad van David jullie redder, hij is de Messias, de Heer". Duidelijker kan hij het niet maken. Het heil der natie, ons aller heil, zegt Lucas, is niet gebaat bij die mannelijke macht en kracht en pracht van mensen, zoals de keizer. Wij zijn gebaat bij iets heel anders. Bij een heel ander beeld van hoe wij mensen zouden kunnen zijn. Niet bij waar keizer voor staat, maar bij alles waar baby, voor staat. Van daaruit komt ons heil en nergens anders uit. Dat is Lucas' punt.

"En dit is jullie daarvan het teken, je zult een klein kind vinden". Kerst gaat over ons. Dwars tegen alles wat wij elkaar vertellen over wie wij als mensen zouden moeten zijn: groot, sterk, rijk, machtig, onafhankelijk, zelfredzaam, held genie, vertelt Lucas met kracht een totaal ander verhaal over wie wij mensen eigenlijk zijn. Wordt nou eens menselijk als mensen en doe niet alsof je god zelf bent, dat is wat Lucas almaar zegt. Zie dat kleine kind in die voerbak. Probeer dat te vinden in je leven, zo'n manier van leven.

Zo'n baby als teken, als model, als beeld van wie wij mensen in de kern zouden kunnen zijn, houdt op z'n minst twee dingen in.

Eén. Zoek je kracht niet in kracht, maar in kwetsbaarheid. Daar ligt je echte kracht als mens. Wij mensen zijn fundamenteel kwetsbaar. Wij maken ons leven niet zelf. Wij kunnen het ook niet garanderen. Ondanks alle wetenschappelijke en technische verworvenheden is ons leven fundamenteel kwetsbaar. Je kunt zomaar ziek worden, er kan je zomaar een ongeluk gebeuren. En dat is triest en tegelijk ook niet. Juist die kwetsbaarheid van ons en het feit, dat we die allemaal delen, maakt zichtbaar en voelbaar, dat wij diep en fundamenteel op elkaar zijn aangewezen. Geen individuen dus,

die zichzelf genoeg zijn. Ik weet niet hoe het jullie vergaat, maar juist die momenten van kwetsbaarheid - iemand gaat dood, iemand wordt ziek, iemand weet niet hoe verder, zijn vaak de momenten waarop wij mensen met elkaar in gesprek komen over de dingen die er werkelijk toe doen. Het is precies wat ik op zoveel momenten van kwetsbaarheid van de mensen in de Pauluskerk heb ervaren. Godsdiensten hebben dat ook altijd gezien en hoog gehouden. Zie het kerstverhaal van vanavond. Daar ligt een deel van hun grote, onvervangbare waarde, ook vandaag de dag.

Twee. Het beeld van ons mensen als baby toont ons niet het gebruikelijke ideaal van mensen als machtig, krachtig en prachtig. Het toont een heel ander beeld. "Ere zij God in den hoge en vrede op aarde voor mensen van goede wil", noemt Lucas dat. Mensen van goede wil. De bijbel heeft daarvoor twee woorden, die als een rode draad door alles heen lopen voor wie wij zijn en wat ons te doen staat hier op aarde: dienen en behoeden. Dienen en behoeden, dat zijn de twee bijbelse kernwoorden om ons mensen te beschermen tegen elk ik-ben-god, ik-ben-het-centrum van-de-wereld-denken. In dienen klinkt in de bijbelse taal iets mee van laag bukken, van buigen voor en over de aarde, voor en over de mensen in onze samenleving, in jouw eigen omgeving ook. Ik, mens, ben geen god, maar wordt mens door mij dienstbaar, ondergeschikt te maken aan de aarde, aan de mensen om mij heen. Als de groten der aarde dat zouden doen, zaten we nu niet met het sociale en ecologische debacle, dat wij als samenleving nu moeten oplossen. In behoeden klinkt in de bijbelse taal iets mee van hooghouden, omhoogsteken, van groot maken. Ik, mens, ben geen god, maar wordt mens door een ander, mijn medemens, mijn medeschepselen hoog te houden, groot te maken. Ik zeg niet, dat dat gemakkelijk is. Integendeel, ik vind het vaak heel moeilijk. Maar hoe heerlijk zou het zijn, als we onszelf en elkaar zo zagen, van uit dienen en behoeden, als het gaat om de mensen die hebben moeten vluchten, als het gaat om mensen in armoede, als het gaat om dak- en thuisloze mensen, die noodgedwongen moeten slapen op een bank in het park.

Kerst is veel meer dan een leuk verhaal voor onder kerstboom. Kerst is het verhaal van een programma voor een andere wereld. En die andere wereld begint met een totaal ander verhaal over onszelf dan normaal. Over wie zijn, over waartoe wij in staat zijn. Kijk eens naar jezelf en naar een ander, zegt Lucas. Zijn wij niet allemaal het leven begonnen als baby, als klein en kwetsbaar, fundamenteel aangewezen op de aandacht en de zorg van anderen? Probeer jezelf en elkaar nou eens te zien in dát licht. Zó ben jij, zó is een ander, je leven lang, ook

al ben je die luiers allang ontgroeid. Weg met die eeuwige behoefte aan genieën, heiligen, helden en krachtpatsers. Op naar menselijke mensen, mensen die menselijk zijn geworden. Daaraan hebben zo'n onvoorstelbare behoefte, vindt Lucas. Probeer dat programma nou eens gewoon uit, zelf en met elkaar. Gewoon uitproberen. Dat kan je toch de kop niet kosten. En kijk dan of het klopt wat ik zeg. Tien tegen één, dat ook jij merkt, dat zó leven werkt. Tien tegen één, dat je dan zegt, inderdaad, het is waar: "voor God is niets onmogelijk, geen woord". Amen.

D.J. Couvée, Pauluskerk, Rotterdam, 24 december 2018